

محمد علی شیخ و کتابخانه ملی از نگاه اسناد آرشیوی (بازخوانی یک همکاری کوتاه مدت)

علی صادق زاده وایقان^۱

کلیدواژه‌ها:
محمد علی شیخ،
ایرج افشار،
سید عبدالله انوار،
کتابخانه ملی ایران،
فهرست نسخه‌های خطی

نوشته حاضر درباره اسناد همکاری محمد علی شیخ، از شخصیت‌های نامی ایران معاصر، با کتابخانه ملی ایران در فاصله سال‌های ۱۳۴۱ - ۱۳۴۲ است. اگرچه بیشتر مدیران و رؤسای کتابخانه ملی ایران از بدو تأسیس در سال ۱۳۱۶ ش. تاکنون، شخصیت‌های برجسته و فاخری بودند، این نهاد از حضور کارمندان، کارشناسان و متخصصان فرهیخته دیگری نیز در مقاطعی از زمان بهره برده است. یکی از این شخصیت‌های مهم و اثرگذار، محمد علی شیخ (۱۳۰۸ - ۱۳۹۶ ش.) است که در زمان سکنداری کتابخانه ملی ایران توسط ایرج افشار، حدود یک سال و هشت ماه (۱۳۴۱ - ۱۳۴۳ ش.) با سید عبدالله انوار در بخش نسخ خطی کتابخانه ملی ایران همکاری کرده و در انتشار جلد اول فهرست نسخ خطی نقش کلیدی داشته است. اسناد پرونده محمد علی شیخ در اداره بایگانی «مدیریت منابع انسانی و پشتیبانی» دانشگاه شهید بهشتی موجود است که در تدوین تاریخچه کتابخانه ملی ایران و ارتباط آن با چهره‌های نامدار ملی حائز اهمیت است. معرفی و ارائه اسناد این پرونده در نوشتار حاضر، تقارن حضور سه شخصیت برجسته کتابخانه ملی ایران (ایرج افشار، سید عبدالله انوار و محمد علی شیخ) را در سال‌های ۱۳۴۱ و ۱۳۴۲ که واپسین سال‌های فعالیت کتابخانه ملی ایران در ذیل وزارت فرهنگ و هنر است. به نمایش گذاشته است. این اسناد گواهی بر حضور و فعالیت چهره‌ای علمی و فرهنگی در کتابخانه ملی ایران است و این امر به خودی خود از اهمیت بسزایی برخوردار است. در جستار حاضر با ارائه مقدماتی درباره زندگی و فعالیت‌های محمد علی شیخ، اسناد حضور او در کتابخانه ملی ایران بازخوانی شده است.

استناد: صادق زاده وایقان، علی. (۱۴۰۴). محمد علی شیخ و کتابخانه ملی از نگاه اسناد آرشیوی (بازخوانی یک همکاری کوتاه مدت). *آرشیو ملی*، (۲)، ۸.

۱. دکتری علم اطلاعات و دانش‌شناسی، سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، تهران، ایران
Sadeghzadeh3832@yahoo.com

۱. مقدمه

کتابخانه ملی ایران از زمان تأسیس در سال ۱۳۱۶ ش. تا سال ۱۳۴۳ ش. به عنوان یک اداره کل، زیر نظر وزارت فرهنگ فعالیت می کرد؛ اما به موجب قانون تفکیک وزارت فرهنگ، در تاریخ ۲۶ آذر ۱۳۴۳ ش. جایگاه سازمانی آن تغییر کرد. وزارت فرهنگ در این تاریخ، به سه مجموعه وزارت آموزش و پرورش، وزارت فرهنگ و هنر، و سازمان اوقاف تفکیک شد و طبق تبصره ماده ۳ قانون تفکیک، کتابخانه ملی به وزارت فرهنگ و هنر انتقال یافت. از سال ۱۳۴۳ ش. تا پیروزی انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷ ش. کتابخانه ملی تحت نظر اداره کل کتابخانه های وزارت فرهنگ و هنر اداره می شد. پس از پیروزی انقلاب اسلامی، با انحلال وزارت فرهنگ و هنر، کتابخانه ملی به وزارت فرهنگ و آموزش عالی انتقال یافت و به عنوان یک اداره کل، به فعالیت خود ادامه داد (خاتمی و امیرخانی، ۱۴۰۴، ص ۲۱ - ۲۲). در دوم آبان سال ۱۳۶۹ ش. مجلس شورای اسلامی قانون اساسنامه کتابخانه ملی را مصوب کرد که به موجب آن، سازمان کتابخانه ملی ایران، به عنوان سازمانی مستقل و زیر نظر ریاست جمهوری قرار گرفت (همان، ص ۳۰). کتابخانه ملی تا به امروز، ۲۹ رئیس به خود دیده است. با توجه به اینکه کتابخانه ملی در مقطعی زیر نظر اداره کل کتابخانه های وزارت فرهنگ و هنر بوده، به همین سبب، یک مدیرکل و یک رئیس هم زمان داشته است (همان)، که این مقاله نیز به بازخوانی اسنادی در این بازه زمانی اختصاص دارد. مقطعی که ایرج افشار^۱ در وزارت فرهنگ سکندار^۲ (رئیس اداره کل کتابخانه ملی و کتابخانه ها) بود.

ایرج افشار بعد از مهدی بیانی^۲، علی اصغر شمیم^۳ و ناصر شریفی^۴، چهارمین مدیرکل کتابخانه ملی ایران به مدت هفت ماه (۱۴ خرداد ۱۳۴۱ تا ۱۷ دی ۱۳۴۱) بود.

هرچند حضور ایرج افشار در کتابخانه ملی ایران کوتاه مدت بود، اما ثمره های ماندگاری به یادگار گذاشت. تشکیل کمیته علمی و فرهنگی متشکل از ادیبان برجسته جهت خرید و شناسایی کتاب های خطی، چاپی، فهرست نگاری و چاپ آن ها، تأسیس بخش ایران شناسی و تفکیک کتاب ها و نشریاتی که درباره ایران چاپ و منتشر شده، تنظیم بخش نشریات ادواری و کوشش برای آغاز فهرست نگاری مجموعه نسخه های خطی کتابخانه ملی بخشی از اقدامات ایراج افشار بازه کوتاه مدیریتی او است (حبیبی آزاد، ۱۳۸۳، ص ۳۰).

یکی از رویدادهای مهم زمان مدیریت ایرج افشار، تقارن فعالیت سیدعبدالله انوار^۴ در بخش خطی و شروع همکاری محمدعلی شیخ با بخش خطی کتابخانه ملی ایران است. سیدعبدالله انوار در مورد نقش استاد ایرج افشار در این مقطع می نویسد:

این جوان. که خدایش سلامت نگاه دارد. پس از تصدی به مقام ریاست کتابخانه ملی ایران چون این ضعیف را علاقه مند به نگارش فهرست کتب خطی کتابخانه ملی یافتند، با جدیت و پشتکاری خاص مقدم به فراهم آوردن وسیله کار گردیدند و آن قدر کوشش کردند تا وسائل کار آماده شد و این ضعیف توانست دست به تحریر فهرست زند. برای تحریر فهرست ابتدا صلاح در آن دیده شد که فیش توضیحی مفصلی برای هر کتاب نوشته شود. بدین منظور کمیسویی از

۱. ایرج افشار (۱۳۰۴) - تهران - ۱۳۸۹ (تهران) پژوهشگر فرهنگ و تاریخ ایران و ادبیات فارسی، ایران شناسی، کتاب شناسی، نسخه پژوهی، نویسنده و استاد دانشگاه ابرانی بود.
۲. مهدی بیانی (۱۲۸۵) همدان - ۱۳۴۶ (تهران) از ۳ شهریور ۱۳۱۶ تا ۱۳ خرداد ۱۳۴۰، به استثنای سال های ۱۳۱۹، ۱۳۲۱، ۱۳۲۲ که به ریاست فرهنگ اصفهان منصوب شد، مدیریت کتابخانه ملی را داشت.
۳. علی اصغر شمیم (۱۲۸۲) همدان - ۱۳۴۵ (تهران) در سال های ۱۳۲۱، ۱۳۲۲ که مهدی بیانی به ریاست فرهنگ اصفهان منصوب شده بود، مدیریت کتابخانه ملی را به عهده داشت.
۴. ناصر شریفی (۱۳۰۴) تهران - ۱۳۹۲ (آمریکا) از ۱۴ خرداد ۱۳۴۰ تا ۱۳ خرداد ۱۳۴۱، مدیرکل کتابخانه ملی بود.
۵. سیدعبدالله انوار (۱۳۰۳) تهران - ۱۴۰۱ (تهران) دانشمند، فیلسوف، ریاضی دان، منطق دان، حقوق دان، ادیب و مترجم ایرانی و از پیش کسوتان معاصر نسخه شناسی در ایران بود. وی در علوم مختلفی از جمله ریاضیات، منطق و موسیقی صاحب نظر بود و به متون کهن ادبی، فلسفی و تاریخی نیز تسلط داشت. از همین رو به جامع معقول و منقول و ابن سینای زمانه نامبردار گردیده است.

کتاب‌شناسان ایران تشکیل گردید و به صلاح‌دید آنان مطالب مندرج در آن فیش‌ها تنظیم شد. کمیسیون مزبور طرح صورت فیشی ریخت که گمان می‌رود امروز به صورت پایه و اساس در سایر کتابخانه‌ها مورد عمل باشد (انوار، ۱۳۴۳، ص ۴).

با توجه به اینکه دربارهٔ ایرج افشار و سیدعبدالله انوار و ارتباط آن‌ها با کتابخانهٔ ملی اطلاعات زیادی در دسترس است، نیازی به بازگویی فعالیت‌ها و نقش آن‌ها در تاریخ کتابخانهٔ ملی نیست و خوانندگان با تلاش‌های آن‌ها در این حوزه بیگانه نیستند؛ اما دربارهٔ محمدعلی شیخ و فعالیت او در کتابخانهٔ ملی اطلاعاتی در دسترس نیست. به همین منظور و با توجه به جایگاه علمی و سیاسی او اشاره‌ای مختصر مبتنی بر اسناد حضور وی در کتابخانهٔ ملی خالی از فایده نیست. این اسناد از بایگانی پروندهٔ محمدعلی شیخ در دانشگاه شهید بهشتی استخراج شده‌اند. در این کوتاه‌نوشت به معرفی آن‌ها خواهیم پرداخت.

۲. زندگی‌نامهٔ محمدعلی شیخ

محمدعلی شیخ شوشتری، یادگار علامه شیخ محمدتقی شیخ شوشتری، در ۶ شهریور ۱۳۰۸ در شوشتر دیده به جهان گشود. در سال ۱۳۱۴ در اعتراض به کشف حجاب از سوی رضاشاه، به اتفاق خانواده از شوشتر به عتبات مهاجرت کرد و بعد از حدود شش سال در اوایل سال ۱۳۲۱ پس از سقوط رضاشاه به شوشتر بازگشتند (مخیری، ۱۴۰۰، ص ۲). وی در ۲۳ مهر ۱۳۹۶ بعد از حدود شصت سال خدمات فرهنگی، علمی و سیاسی درگذشت.

محمدعلی تحصیلات ابتدایی را از سال ۱۳۱۶ تا ۱۳۲۰ در دبستان حسینی کربلا و سپس از سال ۱۳۲۰ تا ۱۳۲۱ در دبستان سپه شوشتر به اتمام رساند. در دوران مدیریت آیت‌الله بروجردی در مدرسهٔ فیضیه، دروس حوزوی را تا سطوح عالی در قم طی کرد. همچنین زمانی که سیدجعفر شهیدی در مدرسهٔ سپهسالار حجره داشت (۱۳۲۷ و ۱۳۲۸ ش)، ایشان نیز مدتی در این مدرسه صاحب حجره بود. در ۲۱ سالگی به درجهٔ اجتهاد نائل آمد. شیخ ضمن تحصیل و کسب دروس حوزه، تحصیلات کلاسیک را ادامه داد و به صورت متفرقه دیپلم ادبی گرفت. تحصیلات عالی را در رشتهٔ فلسفه و حکمت اسلامی (رشتهٔ معقول) دانشگاه تهران ادامه داد و همزمان در رشته علوم تربیتی در دانشسرای عالی نیز به تحصیل مشغول شد و در سال ۱۳۳۲ ش. موفق به دریافت درجهٔ لیسانس در دورشتهٔ مذکور شد. محمدعلی شیخ همزمان با تحصیل در مقطع دکتری رشتهٔ معقول (فلسفه و حکمت اسلامی)، در رشتهٔ قضایی دانشکدهٔ حقوق دانشگاه تهران نیز تحصیل نمود و در سال ۱۳۴۸ موفق به دریافت درجهٔ لیسانس حقوق قضایی شد (صادق‌زاده وایقان، ۱۴۰۴، ص ۳۸، ۳۳).

محمدعلی شیخ پس از دریافت درجهٔ لیسانس در مهر سال ۱۳۳۲، به کسوت معلمی وزارت فرهنگ درآمد و به مدت سه سال در دبیرستان‌های لاهیجان و رامهرمز تدریس کرد. سپس به ادارهٔ فرهنگ اهواز منتقل و به ریاست دبیرستان هنر اهواز منصوب شد. شش سال بعد، با حفظ سمت

دبیری و ساعات تدریس، ریاست اداره فرهنگ شوشتر را برعهده گرفت؛ اما بعد از یک سال و اندی مدیریت اداره فرهنگ شوشتر، برای ادامه تحصیل در مهر ۱۳۴۱ به اتفاق خانواده‌اش روانه تهران شد و یک سال و هشت ماه در کتابخانه ملی ایران با ایرج افشار و سیدعبدالله انوار همکاری کرد که در ادامه، این ایام به تفصیل بیان می‌شود (همان، ص ۵۳-۶۰).

محمدعلی شیخ پس از اتمام همکاری با کتابخانه ملی از تیر ۱۳۴۳ با حفظ سمت دبیری، به‌عنوان کارمند در اداره کل بازرسی وزارت آموزش و پرورش مشغول خدمت شد. او از اول بهمن ۱۳۵۳ طبق تقاضای کتبی با ۲۱ سال و ۲ ماه ۲۶ روز سابقه از وزارت آموزش و پرورش بازنشسته شد. بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، شیخ از اول آبان ۱۳۵۹ به دعوت شهید محمدجواد باهنر، به‌عنوان مدیرکل دفتر حقوقی وزارت آموزش و پرورش مشغول خدمت شد که تا ۱۰ اردیبهشت ۱۳۶۰ ادامه داشت (همان، ص ۶۰-۶۲).

محمدعلی شیخ هم‌زمان با تحصیل در مقطع دکتری، از اول مهر سال ۱۳۴۸ تدریس در دانشگاه ملی ایران، دانشگاه تهران و تربیت معلم شروع را کرد. پس از دریافت درجه دکتری در سال ۱۳۵۲، از مهر ۱۳۵۳ به سمت مدرس تمام وقت رشته فلسفه دانشکده ادبیات و علوم انسانی منصوب گردید و از مهر ۱۳۵۴ نیز به استادیاری نائل شد. مدیریت گروه فلسفه دانشگاه شهید بهشتی را به مدت سیزده سال (۱۳۶۱-۱۳۸۵) و همچنین ریاست دانشکده ادبیات و علوم انسانی را به مدت یازده سال (۱۳۶۸-۱۳۷۹) به عهده داشت (همان، ص ۷۰-۸۹).

محمدعلی شیخ گروه فلسفه دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال را در سال ۱۳۶۹ تأسیس کرد (همان، ص ۱۰۱) و در سال ۱۳۷۴ به‌عنوان استاد نمونه کشوری انتخاب شد (همان، ص ۱۰۴). ایشان با ۵ سال و ۸ ماه و ۲۶ روز سابقه خدمات دولتی در اول بهمن ۱۳۸۸ از دانشگاه شهید بهشتی بازنشست شد؛ اما تا سال ۱۳۹۵ به تدریس در دانشگاه شهید بهشتی و دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال، ادامه داد (همان، ص ۴۲ و ۹۹).

خدمات محمدعلی شیخ محدود به کارهای علمی نبود و در فعالیتهای سیاسی حضوری پررنگ داشت. شیخ در دوره‌های پنجم، ششم و هفتم به مدت دوازده سال (۱۳۷۵-۱۳۸۷)، نمایندگی مردم شوشتر و گتوند را در مجلس شورای اسلامی برعهده داشت (کماکم). محمدعلی شیخ به‌عنوان رئیس سنی در دوره‌های ششم و هفتم، مدیریت افتتاحیه و انتخابات رئیس و هیئت‌رئیس مجالس ششم و هفتم شورای اسلامی را برعهده داشت (همان، ۱۴۰۴، ص ۱۱۳-۱۱۴). شیخ نماینده معتدل و منطقی، فاقد گرایش حزبی، اما بسیار پیگیر برای دفاع از مظلومان و کارگران بود. اسناد دفاع از حقوق کارگران و پیگیری از وزیر وقت کشاورزی گویای این واقعیت است (ساکما، ۱۳۸۹-۲۴۰-۴۰). در مجلس «کم‌گوی و گزیده‌گوی بود». نطق‌های زیاد و مفصلی نداشت؛ اما هر آنچه داشت مختصر و تأثیرگذار بود. ایشان در دوره پنجم پنج نطق قبل از دستور (فهرست موضوعی مندرجات مشروح مذاکرات مجلس، ۱۳۷۹، ص ۶۹) و در مجلس ششم نیز فقط سه نطق قبل از دستور داشت (همان، ۱۳۸۴، ص ۸۰). شیخ مشکلات حوزه انتخابیه‌اش را بدون

سروصدا و بیشتر از طریق ارتباطات حضوری با وزرا و معاونانش پیگیری می‌کرد. تحصیلات حوزوی و دانشگاهی محمدعلی شیخ در چندین رشته (فلسفه، دانشسرا و حقوق) و تجربیات چندین ساله در دانشگاه و آموزش عالی سبب گردید هشت سال در مجلس شورای اسلامی سکاندار (رئیس، نائب رئیس و عضو) کمیسیون‌های مهم و کلیدی «فرهنگ و آموزش عالی» (ساکما، ۲۴۸۹۱-۴۰۰) و «اصل نود قانون اساسی» باشد (معرفی نمایندگان مجلس شورای اسلامی، ۱۳۷۵، ۱۳۷۹ و ۱۳۸۳). ایشان در طول دوره نمایندگی با چالش‌های اساسی‌ای روبه‌رو بوده و گاه این چالش‌ها باعث آزرده‌گی خاطر وی نیز شده‌اند (ساکما، ۱۷-۲۵-۴۰۰).

شیخ صاحب آثار و تألیفات متعددی در حوزه علوم انسانی و فلسفه اسلامی (۵ عنوان کتاب و بیش از ۳۰ مقاله)، به‌ویژه فلسفه اشراق است و تحقیقاتی درباره ابن خلدون دارد. همچنین در تنظیم و نشر آثار پدرش بیشترین نقش را داشته است. ترجمه و اقتباسی از کتاب *قضاء امیرالمؤمنین علی بن ابی‌طالب (ع)*، نوشته پدرش با نام *قضاوت‌های علی (ع)* از آن جمله است که تاکنون بیش از بیست نوبت توسط ناشران مختلف چاپ شده است.

۳. محمدعلی شیخ و اسناد استخدامی او در کتابخانه ملی ایران

محمدعلی شیخ بعد از حدود یک ماه انتظار خدمت در تهران، از ۱۵ آبان ۱۳۴۱ کارمند کتابخانه ملی ایران به مدیریت ایرج افشار (۴-۱۳۸۹) و در بخش خطی همکار سیدعبدالله انوار (۳-۱۳۰۱-۱۴) شد. آغاز تدوین جلد اول فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملی ایران محصل این همکاری بود؛ همکاری‌ای که شیخ در آن نقشی کلیدی داشت. همچنین هم‌زمان هفته‌ای شش ساعت در دبیرستان عطار، از دبیرستان‌های تابع فرهنگ ناحیه ۵ تهران، تدریس می‌کرد که جزئیات آن براساس اسناد و مدارک به شرح زیر است. شایان ذکر است این اسناد در دانشگاه شهید بهشتی (مدیریت منابع انسانی و پشتیبانی، بایگانی) نگهداری می‌شود.

این اسناد عموماً مربوط به امور جاری استخدامی و انتقال محمدعلی شیخ به کتابخانه ملی ایران است. آن‌چنان که از این اسناد استنباط می‌شود، شیخ پیش از ورود به کتابخانه ملی، رئیس اداره فرهنگ شوشتر بوده است. او علاوه بر اشتغال در کتابخانه ملی هم‌زمان به امر تدریس و آموزش نیز می‌پرداخت. اسناد بایگانی دانشگاه بهشتی درباره محمدعلی شیخ شامل موضوعاتی از قبیل: تعیین محل خدمت، صدور ابلاغیه استخدامی، تأمین اعتبار پرداخت حقوق، آغاز به کار در کتابخانه ملی و امور کارگزینی است. این اسناد از حیث اینکه می‌تواند فتح بابی در خصوص تاریخ فعالیت‌های محمدعلی شیخ در کتابخانه ملی ایران باشد اهمیت دارد. شاید این اسناد موجود در بایگانی دانشگاه بهشتی به‌تنهایی نتواند گویای نوع فعالیت و خدمات فرهنگی شیخ باشد و آن را به تمامی پوشش دهد؛ اما قطعاً اسناد خانوادگی و دیگر اسناد فهرست‌نشده در آرشیوها می‌تواند زوایای دیگری از این دوره را برای محققان روشن کند. مورد دیگری که در این حوزه می‌تواند به نوع فعالیت‌های شیخ در کتابخانه ملی تأکید کند، استفاده از مصاحبه‌های تاریخ شفاهی با افرادی

است که در آن برهه زمانی با او همکار بوده‌اند. تاریخ شفاهی می‌تواند رازهای ناگفته در اسناد را بیان کند. با وجود این، اسنادی که در ادامه می‌آید، خود تاریخی است از گوشه‌های تاریک و کمتر دیده شده فرهنگ این مرز و بوم.

[۱]

تاریخ ۱۳۴۱/۷/۲۸ [۱۳۴۱/۷/۲۹-۱۲۳۶۶/۱]

اداره کل کارگزینی

محترماً عطف به ابلاغ شماره ۳۹۲۴۹. ۴۱/۷/۱۴ موضوع تغییر محل خدمت اینجانب، محمدعلی شیخ از ریاست فرهنگ شوشتر به تهران، اینک با تقدیم یک برگ گواهی اشتغال به کار شماره ۴۱/۷/۲۴-۳۴۱۶ فرهنگ مذکور، خواهشمند است دستور فرمایید نسبت به تعیین محل خدمت جدید اینجانب اقدام لازم معمول دارند. با احترام، محمدعلی شیخ، رئیس سابق فرهنگ شوشتر [امضاء].
[حاشیه ۱]: اداره اول، برای تأمین محل حقوقی و کار ایشان اقدام شود. ۱۳۴۱/۷/۲۸.
[حاشیه ۲]: آقای رحیمی. ۱۳۴۱/۷/۲۹. (نگاه کنید به: پیوست شماره ۱)

[۲]

شماره ۶۴۷۹. تاریخ ۱۳۴۱/۸/۷

اداره کل کارگزینی

اداره کل کتابخانه ملی و کتابخانه‌ها درخواست انتقال آقای محمدعلی شیخ دبیر و رئیس فرهنگ پیشین شوشتر را به آن اداره نموده است. خواهشمند است دستور فرمایید نسبت به صدور ابلاغ نامبرده به اداره مزبور اقدام و نتیجه را به این اداره اعلام دارند. مدیر کل نگارش [امضاء].
[حاشیه ۱]: اداره اول، اقدام فرماید. ۱۳۴۱/۸/۷.
[حاشیه ۲]: آقای رحیمی. ۱۳۴۱/۸/۸.
[حاشیه ۳]: به استحضار مقام ریاست کل کارگزینی رسید. اخیراً برای ایشان ابلاغ دبیری دبیرستان‌های تهران صادر شده است. رحیمی ۱۳۴۱/۸/۸. (نگاه کنید به: پیوست شماره ۲)

[۳]

شماره ۱۴۱۷۳/۱- تاریخ ۱۳۴۱/۸/۱۵

آقای محمدعلی شیخ رئیس پیشین اداره فرهنگ شهرستان شوشتر - منتقل به مرکز ۶۴۵ ک

بنا به پیشنهاد اداره کل نگارش از تاریخ صدور این حکم محل خدمت شما، با حفظ سمت دبیری و ساعات تدریس، در اداره کل کتابخانه ملی و کتابخانه‌ها تعیین می‌شود که برابر مقررات، زیر نظر ریاست اداره مزبور انجام وظیفه نمائید. حقوق شما به شرط اشتغال به کار کماکان از محل اعتبار مربوطه قابل

پرداخت است. از طرف وزیر فرهنگ [امضاء].

[حاشیه ۱]: رونوشت به اداره کل حسابداری ارسال می‌گردد، کل بازرسی، کل نگارش عطف ۶۴۷۹-۴۱/۸/۷ کل کتابخانه ملی و کتابخانه‌ها، فرهنگ استان تهران [امضاء] ۱۰ آبان [۱۳۴۱].

[حاشیه ۲]: رئیس اداره کل کارگزینی، ۱۲/۸/۱۳۴۱.

[حاشیه ۳]: اداره اول، محمد رحیمی، مدعو بخدمت ۱۳۳۲، بر طبق استحضار مقام ریاست کل کارگزینی. (نگاه کنید به: پیوست شماره ۳)

[۴]

شماره ۲۷۰۷- تاریخ ۱۳۴۱/۸/۲۶

اداره کل نگارش

عطف به رونوشت نامه شماره ۶۸۶۶/ن الف. ۱۳۴۱/۸/۲۰ آقای محمدعلی شیخ ک ۶۴۵ از تاریخ ۱۳۴۱/۸/۲۰ در این اداره حضور یافته و شروع به کار نموده است. رئیس اداره کل کتابخانه ملی و کتابخانه‌ها، ایرج افشار [امضاء].

[حاشیه ۱]: رونوشت عطف به رونوشت ابلاغ شماره ۱۴۱۷۳/۱-۴۱/۸/۱۵ جهت اطلاع اداره اول کل کارگزینی ارسال می‌گردد. رئیس اداره کل کتابخانه ملی و کتابخانه‌ها. ایرج افشار.

[حاشیه ۲]: رونوشت در تعقیب رونوشت ابلاغ شماره ۱۴۱۷۳/۱-۴۱/۸/۱۵ جهت اطلاع، اداره کل حسابداری، بازرسی، فرهنگ استان تهران ارسال می‌شود. رئیس اداره کل کارگزینی ۱۳۴۱/۸/۲۶.

[حاشیه ۳]: آقای رحیمی، ۱۳۴۱/۹/۵. (نگاه کنید به: پیوست شماره ۴)

[۵]

شماره ۲۰۶۱۴- تاریخ ۱۳۴۱/۸/۳۰

آقای محمدعلی شیخ، کارمند کتابخانه ملی

به منظور اجرای تصویب نامه ۳۷۹/۳۰/۲۲۰۱/۲۰ هیئت وزیران، از تاریخ صدور این ابلاغ، هفته‌ای شش ساعت تدریس در دبیرستان عطار برای شما تعیین می‌شود که در ساعات غیراداری طبق برنامه تنظیمی به تدریس اشتغال ورزید. رئیس اداره فرهنگ ناحیه ۵ تهران، بصیری [امضاء].

[حاشیه ۱]: رونوشت جهت اطلاع اداره کل کارگزینی ارسال می‌شود. رئیس اداره فرهنگ ناحیه ۵ تهران، بصیری.

[حاشیه ۲]: آقای تهامی، بایگانی شود، ۱/۹/۱۳۴۱. (نگاه کنید به: پیوست شماره ۵)

تاریخ ۱۳۴۲/۶/۴

اداره کل کارگزینی وزارت فرهنگ

محترماً اینجانب محمدعلی شیخ کارمند اداره کتابخانه ملی حقوق خود را از اعتبار فرهنگستان تهران دریافت می‌دارم. خواهشمند است دستور فرمایید ابلاغ حقوقی لازم از اعتبار وزارتخانه به نام اینجانب صادر گردد. شیخ [امضاء].

[حاشیه ۱]: آقای مرتضائی، خواهشمند است چنانچه اعتبار حقوقی مشارالیه در بودجه وزارتخانه تأمین است و اعلام فرمایید اقدام شود.

[حاشیه ۲]: نام آقای محمدعلی شیخ در بودجه سال جاری وزارتخانه، ثبت و اعمال ماهیانه آن معادل پایه ۴ دبیری است. ۴/۶/۴۲ [۱۳]. (نگاه کنید به: پیوست شماره ۶)

۴. نقش محمدعلی شیخ در انتشار فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملی ایران

محمدعلی شیخ زمانی توفیق همکاری با سیدعبدالله انوار را پیدا کرد که ایشان با شوق و علاقه وافر مشغول تدوین جلد اول فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملی ایران بود. انوار در مقدمه جلد اول (۱۳۴۳، ص ۵-۶) از محمدعلی شیخ به عنوان دانشمند یاده کرده و در باب نقش ایشان در آماده‌سازی جلد اول فهرست نسخ خطی کتابخانه ملی چنین می‌نویسد:

این ضعیف متولکلاً علی‌الله در معیت یکی از اعضای جوان و باذوق کتابخانه، آقای خسرو سلیمی. که خدایش همواره مطبوع نگاه دارد. مقدم به پر کردن عناصر موجود در فیش شد و روش کار بر این قرار گرفت که آقای خسرو سلیمی عناصر فنی نسخه‌شناسی را پر کنند... و پر کردن بقیه عناصر فیش به عهده این حقیر باشد... باری چون تعدادی از فیش‌ها بدین ترتیب فراهم آمد، آقای ایرج افشار تأمین اعتبار برای چاپ جلد اول این فهرست کردند. متأسفانه هنوز نمونه‌ای چاپ نشده بود که جناب ایشان از کتابخانه ملی رفتند. ولی مسئله چاپ خوشبختانه پس از رفتن ایشان با جدیت آقای ابراهیم صفا، رئیس فعلی کتابخانه ملی، در بوته اجمال نماند و از قوه به فعل آمد. از آنجا که درج همه مطالب مندرج در فیش‌ها در صفحات فهرست زائد می‌نمود، قرار بر این رفت که از آن مطالب خلاصه‌ای به عمل آید و آن خلاصه به چاپ برسد. برای خلاصه کردن مطالب فیش‌ها، کارمند دانشمند دیگری از کتابخانه ملی، آقای محمدعلی شیخ شوشتری، به جمع ما دو اضافه شدند. فعزّنا پُثلث. و اقدام به خلاصه کردن فیش‌ها و تهیه مطلب برای چاپخانه نمودند.

همکاری محمدعلی شیخ با سیدعبدالله انوار در کتابخانه ملی ایران بعد از یک سال و هشت ماه در ۲۷ تیر ۱۳۴۳ خاتمه یافت.

محمدعلی شیخ همکاری کوتاه‌مدتش با سیدعبدالله انوار در کتابخانه ملی ایران را در سال‌های ۱۳۴۱ و ۱۳۴۲، به دوستی بلندمدت و عمیقی تبدیل کرد و سالیان متمادی با سیدعبدالله انوار،

حشر و نشر علمی و اطلاعاتی داشت.^۱ شیخ نسخه‌ای از منشوراتش را به سید عبدالله انوار هدیه داد و برخی از دست‌نوشته‌های آثارش از جمله ترجمه کتاب مبانی فلسفه اشراق از دیدگاه سهروردی در کتابخانه استاد انوار قرار داشت. همچنین محمدعلی شیخ به تبع این آشنایی و ارتباط با انوار، استاد راهنمای رساله دکترایش را در دانشگاه تهران، دکتر امیرحسین آریان‌پور (۱۳۳۳-۱۳۸۰) انتخاب کرده بود که تنها صمیمی‌ترین دوست عبدالله انوار بود.

۵. نتیجه‌گیری

هرچند سندی در مورد نقش ایرج افشار در مورد انتقال و اشتغال محمدعلی شیخ در کتابخانه ملی ایران تاکنون یافت نشده، اما نگارنده معتقد است به احتمال زیاد ایرج افشار در شناسایی و جذب محمدعلی شیخ برای اشتغال در کتابخانه ملی ایران نقش داشته است؛ زیرا در آن مقطع کتابخانه ملی و سایر کتابخانه‌های وزارت فرهنگ تحت عنوان «اداره کل کتابخانه ملی و کتابخانه‌ها» یک مدیر داشت؛ لذا مدیر مربوطه ارتباط بسیار تنگاتنگی با وزارت فرهنگ و در نتیجه اطلاعات جامع‌تری نسبت به نیروی انسانی و نقل و انتقالات داشت.

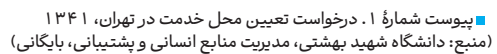
نکته مهم دیگر همکاری شیخ با بخش نسخه‌های خطی کتابخانه ملی ایران است. قطعاً آشنایی و انس محمدعلی شیخ با نسخه‌های خطی نشئت گرفته از عشق و علاقه خاندان شوشتری به کتاب و پژوهش، به‌ویژه کتابخانه غنی پدرش علامه شوشتری برمی‌گردد. شیخ در محیطی بزرگ شده که دسترسی و غور در نسخه‌های خطی برایش مقدور بود. این بستر و زمینه، باعث شد بدون دغدغه و نگرانی به همکاری با بخش خطی و مدیر آن، سید عبدالله انوار، بپردازد و در انتشار جلد اول فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملی ایران نقش کلیدی داشته باشد.

به هر روی محمدعلی شیخ، شخصیت فرهنگی، علمی و سیاسی شناخته‌شده در کشور است که حضور کوتاه‌مدتش در کتابخانه ملی ایران، اثر ماندگاری رقم زده است. امید است نام این دانشمند و شخصیت فرهیخته همانند سحاب ابوالقاسم، محمود اعتمادزاده، سیدجلال‌الدین محدث ارموی، مهدی محقق، سیدعبدالله انوار، سیدحسین خدیوجم، محمد زهری، مسعود رجب‌نیا، محمدتقی پوراحمد جکتاجی، علینقی منزوی، پوراندخت سلطانی شیرازی، کامران فانی و دکتر عباس حری جزو نام‌آوران کتابخانه ملی ایران معرفی و اطلاع‌رسانی شود.

۱. استاد کاوه خورابه در ۲۰ اردیبهشت ۱۴۰۴ در نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران، در غرفه انجمن آثار و مفاخر فرهنگی به نگارنده فرمودند دکتر محمدعلی شیخ تا اواخر عمرشان به منزل استاد انوار تشریف می‌آوردند.

منابع

- اداره تبلیغات و انتشارات. (۱۳۷۵). *معرفی نمایندگان مجلس شورای اسلامی: دوره پنجم*. تهران: اداره کل فرهنگی و روابط عمومی مجلس شورای اسلامی.
- _____. (۱۳۷۹). *معرفی نمایندگان مجلس شورای اسلامی: دوره ششم*. تهیه و تنظیم اداره تبلیغات و انتشارات. تهران: اداره کل فرهنگی و روابط عمومی مجلس شورای اسلامی.
- _____. (۱۳۸۳). *معرفی نمایندگان مجلس شورای اسلامی: دوره هفتم*. تهیه و تنظیم اداره تبلیغات و انتشارات. تهران: اداره کل فرهنگی و روابط عمومی مجلس شورای اسلامی.
- اعتبار ابوالقاسم. (۱۳۹۵). *جلوه فضل و فضیلت: مروری بر زندگی و آثار علامه محقق آیت الله حاج شیخ محمد تقی شیخ شوشتری*. قم: میراث ماندگار.
- اعتبار، ابوالقاسم. (۱۳۹۶). *واپسین سفر: گذری بر زندگی حاج شیخ جعفر شوشتری*. قم: میراث ماندگار.
- انوار، سید عبدالله. (۱۳۴۳). *فهرست نسخ خطی کتابخانه ملی*. تهران: وزارت فرهنگ و هنر، کتابخانه ملی ایران.
- حبیبی آزاد، ناهید. (۱۳۸۳). *رؤسا و نام آوران کتابخانه ملی ایران: ۱۳۸۳. ۱۳۱۶*. تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی.
- خاتمی، سید عمادالدین؛ امیرخانی، غلامرضا. (۱۴۰۴). *کتابخانه ملی ایران*. تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی.
- دانشگاه شهید بهشتی، مدیریت منابع انسانی و پشتیبانی، بایگانی: پرونده اداری شیخ (۱۳۸۸. ۱۳۳۲). (پنج زونکن).
- سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران (ساکما): ۲۴۸۹۱: ۴۰۰ - ۲۴۸۹۱: ۴۰۰ - ۱۷: ۴۰۰ - ۴۰۰. صادق زاده وایقان، علی. (۱۴۰۴). *دکتر شیخ: احوال و آثار محمد علی شیخ یادگار ماندگار علامه شوشتری*. قم: مؤسسه کتابشناسی شیعه.
- کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی (کماکم). مجموعه اسناد (اعتبارنامه های محمد علی شیخ، نماینده شهرستان های شوشتر و گتوند).
- مجلس شورای اسلامی. (۱۳۷۹). *فهرست موضوعی مندرجات مشروح مذاکرات مجلس شورای اسلامی، دوره پنجم، ۷ خرداد ۱۳۷۵ تا ۶ خرداد ۱۳۷۹*. تهران: مجلس شورای اسلامی، اداره کل فرهنگی و روابط عمومی.
- مجلس شورای اسلامی. (۱۳۸۴). *فهرست موضوعی مندرجات مشروح مذاکرات مجلس شورای اسلامی، دوره ششم، ۷ خرداد ۱۳۷۹ تا ۶ خرداد ۱۳۸۳*. تهران: مجلس شورای اسلامی، اداره کل فرهنگی و روابط عمومی.
- مخیری، محمد سعید. (۲۹ اردیبهشت ۱۴۰۰). وقف کتاب های خطی و کتابخانه شخصی علامه به آستان قدس رضوی. *رواق قدس: ویژه فرهنگ و معارف رضوی*، ۳۴ (۹۵۳۱)، ویژه نامه ۹۹، ص ۲.

اداره کل نگارش
شماره ۶۷۹
تاریخ ۱۳۷۱/۱/۲۷
ضمیمه

وزارت فرهنگ

اداره کل کارگزینی

اداره کل کتابخانه ملی و کتابخانه هادخواست انتقال آقای محمد علی -
شیخ دبیرورثیس فرهنگ پیشین شوشتر را بآن اداره نموده است خواهشمند
است دستور فرمائید نسبت بصدور ابلاغ انتقال نامبرده به اداره مزبور اقدام
و نتیجه را باین اداره اعلام دارند.

مدیرکل نگارش

دکتر...

اداره ادب

دکتر...

۱۳۷۱/۱/۲۷

۱۳۷۱/۱/۲۷

■ پیوست شماره ۲. پیشنهاد اشتغال شیخ در اداره کل کتابخانه ملی و کتابخانه ها، ۱۳۴۱ (منبع: دانشگاه شهید بهشتی، مدیریت منابع انسانی و پشتیبانی، بایگانی)

وزارت فرهنگ
اداره کل فرهنگ استان مرکز

اداره
 شماره
 تاریخ
 ضمیمه

۶۴۵
 ۱۱۲۰
 ۷

اقای محمدعلی شیخ کارمند کتابخانه ملی

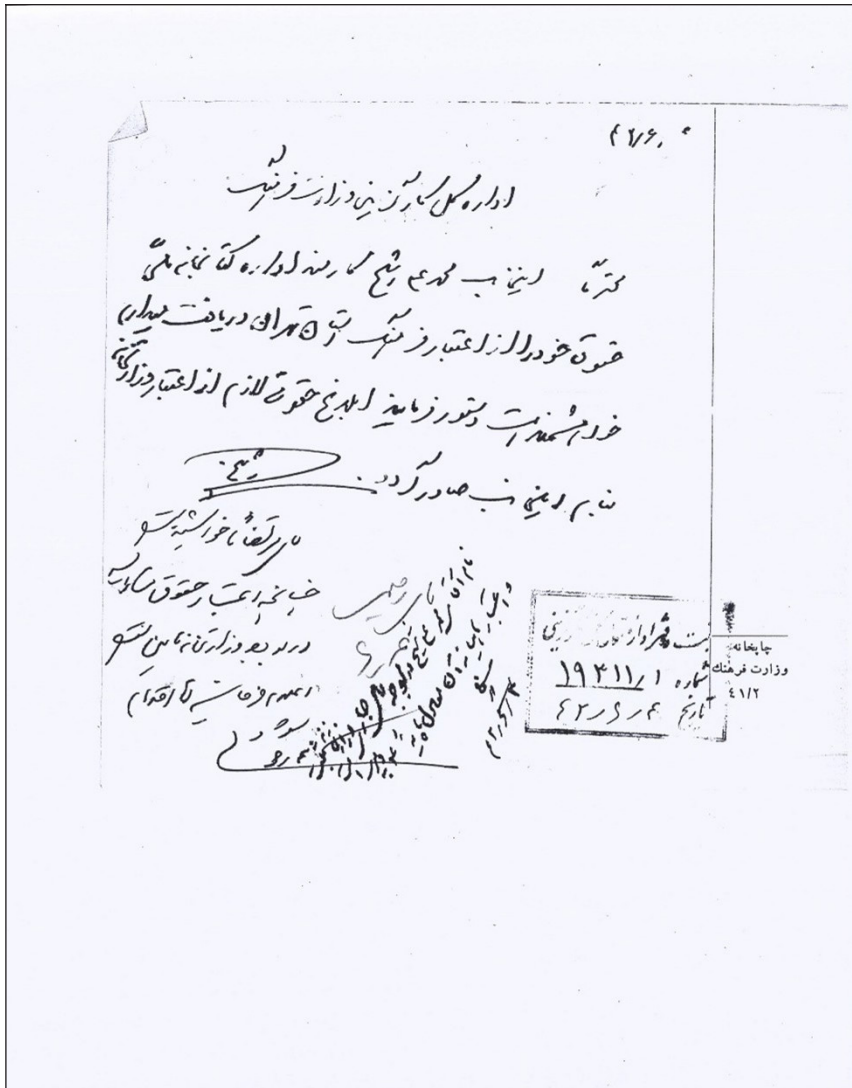
بمنظور اجرای تصمیمنامه ۱۰/۲۷۹۰ - ۴۰/۲/۲۲ هیئت وزیران از تاریخ
 صدور این ابلاغ هفته ای ۶ ساعت تدریس در دبیرستان عطار برای شما تعیین
 میشود که در ساعات غیر اداری طبق برنامه تفضیلی بتدریس اشتغال ورزند *

رئیس اداره فرهنگ ناحیه تهران - بصیری

۱۴۰۶
 ۱۳۰۴
 رونوشت جهت اطلاع اداره اول کل کارگزینی ارسال میشود *

رئیس اداره فرهنگ ناحیه تهران - بصیری
 ۹/۱
 ۳۱۶۹۴/۱
 ۴۱۱۹۴/۱

■ پیوست شماره ۵. ابلاغ تدریس شیخ در دبیرستان عطار تهران، ۱۳۴۱
 (منبع: دانشگاه شهید بهشتی، مدیریت منابع انسانی و پشتیبانی، بایگانی)

■ پیوست شماره ۶. گزارش و درخواست شیخ در مورد محل دریافت حقوق، ۱۳۴۲ (منبع: دانشگاه شهید بهشتی، مدیریت منابع انسانی و پشتیبانی، بایگانی)